

Nr 6

Utlåtande i anledning av motion om frivillig medling i samband med äktenskapstvist.

I motionen II:857 av fru Hörnlund *m. fl.* hemställs att medling skall ingå som ett helt frivilligt led i samband med äktenskapstvister mellan makar och att medling alltså icke längre skall utgöra processförutsättning i hemskillnadsmål; samt att vederbörande utskott måtte utarbeta förslag till härför erforderliga lagändringar i giftermålsbalken.

Närmare redogörelse för motionens innehåll lämnas nedan.

Vissa bestämmelser m. m.

Gällande rätt

Allmänna bestämmelser om medling mellan makar finns i 14 kap. giftermålsbalken. Enligt 1 § kan make påkalla medling om söndring har uppkommit mellan makarna eller om det har uppstått tvist mellan makarna angående underhållsskyldigheten eller i vissa ersättnings- och förvaltningsfrågor. Medling kan enligt samma lagrum företas av kyrklig, borgerlig eller särskilt förordnad medlare. Kyrklig medlare är präst i församling av svenska kyrkan, där makarna eller endera är kyrkobokförd, eller behörig vigselförrättare inom annat trossamfund, som makarna eller någon av dem tillhör. Den som har utsetts att vara borgerlig medlare i en kommun är behörig att medla, om makarna eller någon av dem har hemvist i kommunen. Särskilt förordnad medlare utses av rätten i den ort där makarna eller endera har sitt hemvist. Borgerliga medlare, minst en man och en kvinna, skall enligt 2 § utses av rätten, om kommun har beslutat att medlare i tvister mellan makar skall utses eller om behov därav annars föreligger. Borgerlig medlare förordnas för två kalenderår. Avgår medlare före utgången av denna period, skall annan utses för den återstående tiden. Enligt 3 § kan medlaren kalla makarna till sig. Han skall på lämpligt sätt göra sig underrättad om anledningen till söndringen eller tvisten och söka förlika makarna. Medlaren har tystnadsplikt och han får inte höras som vittne om vad han har fått veta vid medlingen. Gemensam ansökan om hemskillnad (11 kap. 1 §) får enligt 15 kap. 7 § inte tas upp till prövning utan att det visas att medling har ägt rum. Vill den ena maken väcka talan om hemskillnad (11 kap. 2 §) gäller enligt 15 kap. 8 §, att målet inte kan tas upp till prövning, om det inte visas att medling har ägt rum eller att den andra maken har underlåtit att på kallelse infinna

sig till medlingen eller inte kunnat anträffas med kallelse. Har målet tagits upp utan att medling skett, kan rätten förordna om medling genom lämplig person (15 kap. 9 §).

Ny lagstiftning

Den 1 juli 1969 träder vissa lagändringar i kraft (prop. 1968:136, 1LU 49), vilka bl. a. innebär att 15 kap. 7 § upphör att gälla samt att 14 kap. 1 och 2 §§ samt 15 kap. 8 och 9 §§ får ny lydelse. Ändringarna går i huvudsak ut på följande. I fråga om rätten att påkalla medling har det ansetts angeläget att understryka att medling kan och bör äga rum så snart det föreligger någon omständighet, som kan befaras leda till äktenskapets upplösning eller som har stört makarnas sammanlevnad. Beträffande medlingsverksamhetens organisation har principen ansetts böra vara att det vid sidan av de kyrkliga medlarna skall finnas minst en borgerlig medlare jämte ersättare i varje kommun. Det bör emellertid inte vara uteslutet att förordna samma person till medlare för flera kommuner, om detta skulle vara lämpligt av särskilda skäl. Behörighet att medla har också tillagts föreståndare för kommunal familjerådgivningsbyrå. Den nuvarande möjligheten att på begäran av make förordna särskild medlare för visst fall har ansetts böra behållas men tillgripas endast om godtagbart skäl har anförts för framställningen. Borgerlig medlare som befunnits ej vara lämplig för sitt uppdrag skall entledigas. Rörande medling som processförutsättning skall gemensamma bestämmelser gälla för mål om hemskillnad enligt 11 kap. 1 och 2 §§. Sådana mål skall enligt huvudregeln inte få tas upp om det inte visas att medling har ägt rum. Om någon av makarna underlåtit att inställa sig på kallelse eller inte kunnat anträffas med kallelse till medling, skall emellertid processförutsättningen anses uppfylld om den andra maken infunnit sig för medling. Ändringen innebär alltså att reglerna om medling i hemskillnadsmål enligt 11 kap. 1 § anpassas till dem som redan gäller i mål enligt 2 §.

Motionens motivering

Till stöd för sin hemställan anför motionärerna bl. a. följande.

Utökningen av medlarverksamheten genom tillsättandet av borgerliga medlare kan i och för sig anses tillfredsställande. Att medlingen organisatoriskt varit knuten till svenska kyrkan och att således huvudparten av medborgare som sökt skilsmässa tvingats att anlita präst i församlingen har säkert upplevts som otillfredsställande av många. Bortsett från detta anser vi dock att medlingsinstitutet bör ändra karaktär och att medling inte längre skall vara processförutsättning i hemskillnadsmål. Detta underströks också i remissyttranden i samband med behandlingen av familjerättskommitténs betänkande. Även departementschefen var inne på dessa tankegångar i prop. 136 och han anförde i detta sammanhang, att han inte var främmande för tanken att anlita en medling i en framtid bör bli helt frivilligt. Enligt vår uppfattning borde den frivilliga medlingen inskrivits i samband med att förändringar i giftermålsbalken vidtogs.

Det kan konstateras att medlingen i stor utsträckning blivit en tom formalitet. De flesta medlare saknar utbildning för bedrivande av en kvalificerad medling till hjälp för makar att klarlägga konfliktsituationer. Parterna söker medling vid en sen tidpunkt vilket medför att medlaren i regel inte har någon annan uppgift än att skriva under på att medling har skett. De som söker medling finner det ofta besvärande att tvingas dra in privatpersoner i en process som egentligen borde vara helt rättslig. Särskilt för dem som bor i mindre eller medelstora orter kan det vara påfrestande att behöva ta kontakt med i orten boende person och för denne framlägga skäl för söndringen i äktenskapet. Den uppmjukning av medlingsförfarandet som skett genom att generella bestämmelser för alla slag av hemskillnadsmål införts i kap. 15, 8 § utgör inte heller någon tillfredsställande lösning. En av makarna kan visserligen underlåta att inställa sig på kallelse eller hålla sig borta och således slippa uppsöka medlare medan den andra parten ändå måste uppsöka medlare för att processförutsättningen skall anses uppfylld. Lagändringen kan medföra att det i fortsättningen blir allt vanligare att endast den ene av parterna uppsöker medlare. Medlingsförfarandet förlorar i så fall ännu mer av det ursprungliga syftet, nämligen att förebygga förhastade skilsmässor. Detta är också skäl som talar för att medlingen bör göras frivillig. Den nuvarande medlingsverksamheten uppfyller som regel inte heller sådana kvalitetskrav att det är berättigat att verksamheten utgör processförutsättning i hemskillnadsmål. Det torde bli svårt att rekrytera ett tillräckligt antal kunniga och kvalificerade krafter för en utbyggd medlingsverksamhet. I vart fall om man med medling vill nå syftet att ge verklig hjälp till makar som önskar vända sig till utomstående för att klarlägga konfliktsituationer inom äktenskapet.

1968 års riksdagsbehandling

I prop. 1968:136, genom vilken ovannämnda lagändringar föreslogs riksdagen, anförde *föredragande departementschefen, statsrådet Kling*, rörande medlingen bl. a. följande (s. 88).

De reformer som familjerättskommittén har föreslagit i denna del går ut på att förstärka medlingsinstitutet genom att utvidga dess användningsområde och genom att öka antalet borgerliga medlare. På det hela taget har kommitténs förslag fått ett gynnsamt mottagande under remissbehandlingen även om kritiska röster har höjts på vissa punkter. I ett par remissyttranden har ifrågasatts om man inte bör ändra medlingens karaktär och avstå från att låta medlingen vara processförutsättning i hemskillnadsmål.

För min del anser jag att några stora reformer beträffande medlingen inte bör göras i samband med den begränsade översyn av giftermålsbalken som här är aktuell. Jag föreställer mig att det även inom ramen för en framtida äktenskapslagstiftning som bygger på delvis nya principer kommer att finnas plats för ett medlingsinstitut i någon form. Medlingen är ett av de instrument som samhället förfogar över när det gäller att förebygga onödiga skilsmässor. Jag är emellertid inte främmande för tanken att anlita ett av medling i en framtid bör bli helt frivilligt. En frivillig medling som står till förfogande för makar som önskar hjälp med att reda ut tvister och misshälligheter med eller utan samband med förestående skils-

mässa kan vara ett effektivare familjepolitiskt instrument än en medling som huvudsakligen är knuten till processer i skilsmässomål och lätt kan uppfattas som en tom formalitet just därför att den är obligatorisk. Beträffande medlingsverksamhetens organisatoriska uppbyggnad utgår jag från att den nuvarande konstruktionen med kyrkan som i första hand ansvarig för verksamheten på sikt måste komma att ersättas med en annan ordning, oavsett om övriga band mellan stat och kyrka skall bestå eller inte. En framtida organisation måste bygga på personal vars utbildning är särskilt inriktad på sådant som har betydelse för rådgivning och medling i familjefrågor.

I anledning av propositionen väcktes *motioner* (I:990 och II:1247) med samma yrkande som i årets motion och med i allt väsentligt samma motivering. *Utskottet* yttrade i frågan följande (1 LU 49 s. 61).

Utskottet har förståelse för motionärernas kritiska synpunkter på den nuvarande medlingsverksamhetens effektivitet men finner det vara angeläget att framhålla, att en god medlare i åtskilliga fall kan göra stor nytta och försona makarna. Enligt familjerättskommittén har det sålunda antagits att omkring 20 procent av totala antalet medlingar har lett till i varje fall temporär försoning. Medlingen behöver vidare inte ha varit betydelselös, även om den inte hindrar att äktenskapet upplöses. Den kan nämligen leda till att skilsmässan sker under mindre uppslitande former än annars skulle ha varit fallet.

Utskottet förklarade sig vidare dela departementschefens ovan återgivna tankegångar rörande den framtida medlingsverksamheten. Avgörande av frågan om anlåtande av medlingen skulle vara helt frivilligt borde enligt utskottet anstå i avvaktan på medlingsverksamhetens organisatoriska uppbyggnad. Beträffande medlingen som processförsättning i den nuvarande äktenskapslagstiftningen anslöt sig utskottet till departementschefens åsikt att både praktiska och principiella skäl talar emot att kraven på medling är olika, beroende på om det rör sig om hemskillnadsmål enligt 11 kap. 1 § eller om mål enligt 2 §. Utskottet hade ingen erinran mot att reglerna förenhetligas på det sätt som föreslogs i propositionen.

På hemställan av utskottet avslög riksdagen nämnda yrkande i motionsparet I:990 och II:1247.

Utskottet

I förevarande motion föreslås att medling i äktenskapstvister skall bli helt frivillig och alltså inte längre utgöra processförsättning.

Riksdagen antog i december 1968 med giltighet från och med den 1 juli 1969 ny lagstiftning beträffande medlingen. Härigenom förenhetligas reglerna om medling som processförsättning. Enligt huvudregeln skall hemskillnadsmål inte få tas upp om det inte visas att medling har ägt rum. Om någon av makarna underlåtit att inställa sig på kallelse eller inte kunnat nå av kallelse till medling, skall emellertid processförsättningen anses uppfylld om den andra maken har infunnit sig för medling.

I den proposition, som låg till grund för den nya lagstiftningen, uttalade departementschefen att han inte var främmande för tanken att anlåtande av medling i en framtid bör bli helt frivilligt samt anförde även vissa synpunkter på hur den framtida medlingsverksamheten borde organiseras. Som närmare framgår av den ovan intagna redogörelsen för utskottets yttrande över propositionen och motioner med samma yrkande som det nu förevarande ansåg utskottet, att avgörande av frågan om anlåtande av medlingen skulle vara helt frivilligt borde anstå i avvaktan på medlingsverksamhetens organisatoriska uppbyggnad. Utskottet hemställde därför om avslag på motionsyrkandet. Denna hemställan bifölls av riksdagen.

Utskottet har ej haft anledning att frångå den bedömning av frågan som kom till uttryck i utskottets ovan återgivna yttrande, vilket godkändes av riksdagen för endast cirka tre månader sedan, och kan således inte tillstyrka bifall till motionen.

Utskottet hemställer,

att förevarande motion, II:857, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 11 mars 1969

På första lagutskottets vägnar:
ERIK ALEXANDERSON

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herrar Alexanderson (fp), Erik Svedberg (s)*, fröken Mattson (s), herrar Hjorth (s)*, Svanström (cp), fru Lindström (s), herrar Lidgard (m) och Richardson (fp);

från andra kammaren: fröken Bergegren (s), herrar Martinsson (s), Wiklund i Stockholm (fp), Jönsson i Malmö (s), Larsson i Norderön (cp), Fridolfsson i Stockholm (m)*, fröken Åsbrink (s) och fru Jonäng (cp).

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.